

ստիորութեանց վրայ խօսելու ատեն՝ աշխոյժը կը վառէր։ Դիւրին է մականքերեն որ վրէժխնդրութիւն բառը քանի մը անգամ իր պատմութեանց մէջ խառնուեցաւ։ որովհետեւ անկարելի է Գորսիգացւոց վրայ խօսիլ ու իրենց այս աշխարհածանօթ կրքին վրայ յիշատակութիւն չընել։ Նէվիլ օրիորդը զարմացաւ տեսնելով որ Օրսոյ ընդհանուր կերպով մը կը պախարակէր իր հայրենակցաց անհաշտ ատելութիւնները։ Ամէն տեղէ աւելի մեր երկիրը մարդասպանութիւն կ'ըլլայ, կ'ըսէր. բայց միշտ մեծ պատճառէ մը կը մղուին Գորսիգացիք այս անօրէնութեան։ Մենք շատ մարդասպան ունինք. իսկ գող՝ բնաւ և ոչ մէկ մը։

Երբոր Օրսոյ վրէժխնդրութիւն և ռուսականութիւն բառերը կ'արտաբերէր, լիւղիա ուշադրութեամբ մը երեսը կը նայէր, բայց ամենեւին այլայլութեան նշան մը չէր տեսնար կերպարանքին վրայ։ Սակայն միտքը դրած ըլլալով որ պաշտօնակալը կարող էր ու և իցէ աչքի ինքզինքը չյայտնել՝ բայց 'ի իրեններէն, հաստատուեցաւ կարծիքին մէջ թէ տէլլա Ռէպպիա հազարապետին ստուերը քիչ ատենէն արեան ծարաւը պիտի յագեցընէր։

Շարունակութիւնը գալ քերքով։

ՄԷՐԻՄԷ

Մ Ի Զ Ա Տ Ք

Դ

Բնագրութեան առաջնորդ միջատաց։

Չմեռն անցնելու վրայ է. կամաց կամաց արեգական ջերմութիւնն իր կենսատու զօրութենէն ամէն էակի կը հաղորդէ։ Տունկերուն հոյզը կը սկսի արթննալ, կը սկսի անոնց երակաց մէջ շրջիլ. տունկերը կը պտկին կը բողբոջին կը ծլին։

Միջատն իսկ կ'արթննայ։

Զգաց լուիկը՝ որ վայելից ժամանակ կը հասեր է և անյապաղ պէտք է սթափի։ Չմեռ մը ամբողջ անցուց՝ կեանք անկերպարան. մանր ձու մը. որպէս զի, ինչպէս ըսինք, ցուրտին խստութեանցը կարենայ դիմանալ։ Հիմա որպէս թէ հասկըցած ըլլայ որ ալ ոչ ցըրտէն այնչափ վախ կընայ ունենալ, և ոչ կերակրոյ նուազութենէն, գլուխը հաւկթէն դուրս կը հանէ, կամաց կամաց մարմինն ալ անկէ կ'ազատի, և ալ անկէ ետքը մօր մը կամ ծնողաց առաջնորդութեանը պէտք չունի. ինքն իրեն իր ընելիքը, իր պաշտօնը, իր զբաղումը գիտէ, որպէս թէ շատոնցուրէն փորձած սորված ըլլայ։

Սորվելու կարօտութիւն չունի, վասն զի և ոչ ալ կարող է. առաջնորդութեան պէտք ունի. և այդ առաջնորդութիւնը՝ բնութեան ձիրք մ'է, որ բընախօսք, փիլիսոփայից հետեւելով, քննադրողն կ'անուանեն. և ասով այն ներքին ձայնը, կամ այն ներքին ազդումը կը հասկընան, որ 'ի կենդանիս թանի տեղ կը բռնէ, և է առաջնորդ բոլոր անոնց շարժմանց ու գործոց։

Երկայն է արդարեւ այս գլխիս պատմութիւնը և ոչ այնչափ խորհրդածութեամբ հասկընալի, որչափ ենթակայից օրինակով։ Սակայն դեռ անհատից պատմութեանը չեկած, համառօտ մը նիւթիս բնախօսական բացատրութիւնը գրի առնունք։

Իմացականութիւնը մարդկային հոգեկան կարողութիւն մ'է, որ մարդուս այն ազատութիւն գործոց կու տայ՝ որ մէն զուրկ են կենդանիք։ Ասով մարդս ոչ ևս բռնադատեալ է կոյր բերման մը հետեւելու այս կամ այն գործքի կատարմանը մէջ. այլ ինքնիշխան կը դատէ, կը կշռէ ու կը գործադրէ։

Կենդանիք ընդհակառակն կապեալ են մէկ տեսակ մը բերման ծառայելու, որ բնութենէն սուեալ է իրենց, և անվրէպ այն բերումը լրացնելու պիտի դիմեն։ Իրենց գործողութիւններ

րը, որչափ ալ մեզի զարմանալի երևանան, բանաւոր դատողութեան մը առաջ չեն գար: Ընդհանուր գրգռիչ մը կը շարժէ զիրենք ու միշտ մի և նոյն կերպով կ'առաջնորդէ անոնց այս կամ այն բանին կատարմանը մէջ: Եւ այս այնպիսի գրգռիչ մը, որ ոչ բանավարութիւն կը պահանջէ և ոչ փորձ. և է բնազդումն ըստածը. այն բնական սուրբը, որ կենդանւոյն ուրիշ բան չսորվեցընէր, բայց եթէ այն որ իրեն նիւթական պիտոյիցը համար հարկաւոր է:

Իմացական կամ բանավարական գործողութիւնները նմանողութեան ու փորձոյ հետեւանք են: Բնազդողականները՝ ոչ նմանողութիւն կը պահանջեն, և ոչ փորձ. միշտ մի և նոյն եղանակաւ կը գործադրուին, և առանց տարակուսի ալ կրնանք գրուցել, որ կենդանին անոնց ոչ նախատես է, ոչ հետեւանքը գիտէ, և ոչ անոնց օգտակարութիւնը:

Նմանողութիւնն ու փորձը՝ տրամախոհութեան մը ենթակայ են. միջատն որ բանտի պէս ծակի մը մէջ սկզբնական կեանքով կը ծնանի, ոչ ծնողքը տեսեր է և ոչ անոնց կենաց ծանօթութիւնն ունի, որ անոնց ըրածին կարենայ հետեւիլ: Բայց բնութեան ուղեցոյցը անոնց պակտութիւնը կը լեցընէ. անոր առաջնորդ կ'ըլլայ ու կը սորվեցընէ թէ ինչպէս բանտին արդեքները վերցընէ. կ'ազատի անկէ, կ'ելլէ, բոլոր մարմնոյն աճումը կ'առնէ, կը հասնի իր ծնողաց հասակին ու ժամանակին. յետին ջանք մը գեռ ևս կը մնայ իրեն կեանքը լրացնելէն յառաջ. ծակ մը կը քաշուի, իր յաջորդութիւնը ապագային կը յանձնէ մութ բանտի մը մէջ. անանկ ամենաման պարագաներու մէջ գետեղելով զայն, ինչպէս ըրեր էր իրեն համար իր ծնողը:

Այս պարագայիս մէջ յայտնի է որ կենդանին ոչ փորձ ըլլալով կը գործէ, և ոչ նմանողութեան մը կը հետեւի. վասն զի ոչ ծնողքը տեսեր է որ ա-

նոնցմէ սորվի և ջանայ անոնց նմանն ընելու, և ոչ շատ անգամ ըրած է որ տրամախոհութեամբ կարենայ հետեւանքը հասկընալ: Ապա ուրեմն թանկն առաջ գալ չեն կրնար անոր գործողութիւնները:

Բանը՝ դատմունք մը և ընտրութիւն մը կ'ենթադրէ. իսկ բնազդումն ընդհակառակն կոյր մը մ'է, որ բնականաբար կը ստիպէ կենդանին որոշեալ կերպով մը գործելու: Թող բազի մը հաւկիթները հաւ մը թխտէ. երբ ձագերն ելլեն մեծնան, թէպէտ և հաւին բնութիւնը ջրէն կը խորշի ու կը ջանայ ձագերն անկէ հեռու բռնել, անկարելի է. պէտք է որ բազի ձագերը իրենց ներքին ազդմանը հետեւին, ու ջուրը տեսածնուն պէս, ինքզինքնին մէջը ձգեն:

Բնութիւնը սորվեցուցած է միջիւնին ինչ բանի համար, ինչպէս և որչափ պիտի դանձէ. հազիւ թէ կենաց ընթացքը կը սկսի, ընելիքը գիտէ. և այնպէս կատարեալ ինչպէս շատոնցունէ նոյն արհեստին մէջ վարժած ըլլար:

Մեղուն ալ նոյնպէս, թէպէտ մասողաչ ըլլայ, թէպէտ հասակն առած, իրեն շարժմանցը հմուտ է: Ո՛րչափ աշխատանքի, որչափ փորձառութեան պէտք ունի մարդ՝ միայն այն քաղցրահամ մեղրին անկատար նմանութիւն մը ընելու. և սակայն կենդանին ոչինչ աշխատութեամբ անոր ամենապիւր կը չինէ. վասն զի բնազդմամբ սորված է, գիտէ ինչ ճարտարութիւն ՚ի գործ պիտի դնէ իր արդեանցը այն կատարելութիւնը տալու համար:

Բայց այս բնազդման ձրից աւելի ըստոյգ ծանօթութիւն մը կը ստանանք անշուշտ, երբ աւելի մանրամասն քննենք միջատաց պատմութիւնն: Դառնանք ուրեմն գտնենք մեր լուիկը որ այսպէս կանուխ սթափեր է: Ահաւասիկ վարդենի մը որ անգործ վիճակէն ելլելով, կը սկսի պտկիլ, տերև արծըկել: Եթէ անոր մատղաշ ծիւրըրը գի-

տենք, բազմաթիւ խումբեր կը գրտնենք այս միջատէս որ անոնց մակերեւութին տիրած ամենեւին անշարժ և անգործ կ'երևան: Սակայն անգործ չեն, միշտ աշխատելու հետ են, այլ այնպիսի աշխատութիւն մը որ շատ դժուարացնոյ կը գտնեն: Այս աշխատութիւնը շարունակ ուտել է, մանաւանդ թէ շարունակ ծծել:

Անանկ հանդարտ բնաւորութեան տէր են, որ հազիւ երբեք թէ տեղերնուն շարժին: Կամ թէ ամենեւին իսկ չեն շարժիր: Մայրերնին ուր որ ծնաւ զիրենք՝ հոն կը մնան, ու հոն կը սնանին: Ոմանք թեւաւոր ալ են, որ նշան է կատարեալ հասակ հասնելուն: Բայց և հանդերձ այս գործին ալ ունենալով, իրենք իրենց չափէն դուրս չեն ելլեր: Որով թեւերն թերեւ միայն իբր զարդ կը ծառայեն իրենց:

Բայց եթէ մէկ հատիկ հոգ մը կ'երևնայ վրանին, շապիկ փոխելն է. որ կատարեալ լուրի ըլլալէն առաջ՝ չորս անգամ կը փոխեն: Ան ատեն յիրաւի որ հոգ ունեցողի մը կերպարանք կ'առնուն, ու հիւանդի երևոյթ մը:

Լուրիկը երբ կը դադրի մորթ փոխելէն՝ ալ զաւակագործութեան հասակը կը մտնայ: Բայց մօր մը խնամոց հակառակ, ամենեւին հոգ մը, փոյթ մը չի ցուցներ: Չորքոտանեաց պէս զաւակը գիւնու պէտք չունի, և ոչ ալ թռչնոց պէս հաւկիթները թխսելու սովորութիւնը: Եւ ոչ իսկ բռնադատեալ է ուրիշ միջատաց պէս առանձին ծակ մը փակել զաւակին սերմը՝ անոր կերակրիկն ալ քովը ապահովցրնելով: Այլ ընդհակառակն իր պատիճը տունկին մաշկին մէջ խոթած, մէկ կողմանէ աւոր հոյզը կը ծծէ, միւս կողմանէ, ամառ ատեն, ողջ ողջ լուրիկ մը կը ծնանի ու ճիւղին վրայ կը հանգչեցնէ: Եւ այնպէս զբաղած է տնկին հոյզը ծծելու, որ և ոչ ալ կը դառնայ ծնած զաւակին աչք մը տալու: Այլ և ոչ ալ զաւակին փոյթն է ծնողական սէրը: Եւ միջապէս կը հեռանայ մօրը քովէն, և իր ընկերաց վրայէն քալելով, կ'իջնայ

ամենուն ետեւէն, իր կարգը կ'առնու, պզտի պատիճը տնկին մաշկը կը խոթէ ու կը սկսի ծծել: Տասը տասնըմէկ օրուան մէջ չորս անգամ մորթ կը փոխէ, և տասուերկուերորդ օրը իրեն ալ ծնող ըլլալու կարգը կը հասնի: Եւ այսպէս իրեն չորս կողմը բազմաթիւ ընտանիք մը կը շարէ:

Բնագոյումը, այս միջատաց վրայ, իր ամենապարզ փիճակին մէջ կ'ընենք կայանայ մեզի: Ծնանիլ առանց մասնաւոր խնամքի, և անանիլ առանց հոգ մը երեցնելու: Սակայն ուրիշ միջատաց վրայ ուրիշ աւելի խրթնութիւն մը կ'երեցնէ, ինչպէս որ պիտի տեսնանք:

Գրեթէ ամենայն տունկ իրեն մասնաւոր տեսակ լուրիկն ունի: մերթ թաւ շանման են, ինչպէս թանթրուենիին ներն են: մերթ ջնարակած սևադոյն են, ինչպէս են ծիրանի ծառին վրայ տարողները: մերթ պղնձադոյն, ինչպէս կազամախիններն են: մերթ սատափադոյն կերպարանք մ'ունին, ինչպէս անոնք որ հաղարջնին կը սնուցանէ: Ափսիհի վրայիները՝ ճերմակ ու թուխ բիծ բիծ են: դաշտաց թրթնյուկին վրայիները սև ու կանաչ: տանձենիի վրայիները՝ դափէի գունով, և այլն:

Լուրիկները՝ բազմասերունդ ու երազածին են: Լաթրէյի ըսածիննայելով ասոնցմէ մէկը, ամառ ատեն, քսանէն մինչև քսանուհինգ առ օր կը ծնանի, որ է ըսել տասուերկուքէ տասնըհինգ անգամ իր մարմնոյն տարածոցը: Ռէօմիւր մէկ պզտի հաշուով մը գիտողութիւն մը կ'ընէ: Մէկ լուրիկ մը, կ'ըսէ, կրնայ 90 հատի չափ ձագ բերել: ասոնցմէ իւրաքանչիւրը, երկու կամ երեք շաբաթէ ետքը, իննըսնական հատ պիտի բերէ առջինին համեմատութեամբ: Եւ այս երկրորդ ազգին համագումար հաշիւը կ'ըլլայ 8,400. երրորդ ազգը նոյն հաշուով, կ'ըլլայ 729,000. չորրորդը 65,610,000. իսկ հինգերորդ ազգը 5,904,900,000: Այսպիսի զարհուրելի թիւ մը ինչ անտանելի փնաս պիտի չհասցընէր մեր պարտէզներուն անկոց, անդադար անոնց

կաած՝ հոյզերնին ծծելու բնազդումը ունենալով:

Բայց բնութեան արարիչը այս անպատշաճութեանս դարմանն ալ մտածեր է. թէպէտ և ազգէ ազգ ասոնց թիւը անդադար աճելու հետ է, այլ ոչ և անով բոլոր երկրիս տնկերը կըրնան ծածկել. վասն զի ազգէ ազգ՝ հազիւ թէ մէկ մասը կարող կ'ըլլայ ողջ մնալ:

Ինչ օրինակներ չկան նաև ուրիշ վերնագոյն և ստորնագոյն կարգի կենդանեաց վրայ, և նոյն իսկ տնկոց վըրայ: Արմատ մը խաշխաշ՝ երեսուն և երկու հազար հատիկ կը բերէ: Արմատ մը ծխախոտ՝ երեքհարիւր վաթսուն հազար: Այս հատիկներուն իւրաքանչիւրն իսկ նոյնչափ հազար որ բերելու ըլլար, ո՞ր աշխարհ արդեօք կրնար բաւական ըլլալ խաշխաշի և ծխախոտի համար: Եւ սակայն ուրիշ հազարաւոր տեսակ տունկեր կան:

Իսկ ձկանց մէջէն՝ կան որ երեք հարիւր յիսուն հազար ձու կ'ածեն (ծածանը, Carpe). կան որ եօթը միլիոն կ'ածեն (թուխուն, Esturgeon). և այլք որ մինչև տասը միլիոն (ձողաձուկը, Morue). հանդերձ այսու ձկանց տեսակներուն թիւը վեց հազար է. և սակայն ծովն իբր անբնակ կ'երևնայ:

Այսպէս լուիկներն ալ, որչափ արգասաւոր ըլլան, անկարելի է որ կարենան բոլոր աշխարհքիս տունկերը գրաւել. վասն զի իրենց որոգայթը նոյն իսկ այն տնկերուն վրայ լարուած է իրենց, որոնց հոյզը անյազարար կը ծծեն: Եթէ բնազդումն է որ այս տեսակ պորտաբոյծ կենաց կ'առաջնորդէ իրենց, նոյն բնազդումը նաև ուրիշ միջատներ կը դրդէ ասոնց բազմութիւնը նուաճելու համար: Եւ արդեօք ինչ համեղ որս պիտի ըլլան այն էակաց որ ասոնցմով կը սնանին: Մարդ կենդանոյ մը մսին համ տալու համար, բանի խնայութիւն չընեն. դանդաղ հանգիստ մը կու տայ անոր, և գիտցածին յարմար սննդարար ու պարարտ ուտելիքները. անով կենդանին կը լեցուի, կը

գիրնայ. և մնացած պակասը՝ խոհակերին հմտութեանը կը թողուի: Իսկ այս միջատք, դանդաղ հանգիստը՝ արդէն բնական ունին. և սնունդ, ամենագնիւ և ամենազուտ: Այն սնունդը որ անուշահոտ ծաղիկ և պտուղ պիտոր երթար փոխուէր, ընդհակառակն իրենց մարմինը կը գիրացընէ: Անոր համար ալ իրենց թշնամիքը զիրենք գտած. նուն պէս, բնակութիւննին անոնց բանակին մէջ կը հաստատեն. անկէ ետքը ամէն վայրկեան հարկինք, խնջոյք է իրենց: Եւ սով կը ձանձրանայ. բայց եթէ այն որ դգայ որ կեանք փոխելու ժամանակն հասեր է իրեն:

Այս կերպ խնջոյից զբաղող միջատներէն մէկ մ'ալ սիրուն միջատ մ'է, ոսպի մեծութեամբ, կիսագունտ կամ կրիայի ձևով, կերպ կերպ գոյներով. կարմիրը կայ, սևը կայ, դեղինը կայ, և ուրիշ գոյներով ալ կայ. վրան ալ բիծ բիծ. տղոյ խիստ ծանօթ է, վասն զի իրենց խաղալիկներէն մէկ մ'ալ աս կ'ըլլայ ժամանակին: Այս միջատիս արտաքին երևոյթը գեղեցիկ և անմեղ է. այլ այս անմեղութիւնը և գեղեցկութիւնը ստանալէն առաջ, շատ տըգեղ և ապականիչ կեանք մ'անցուցեր է. և այս իրեն այժմեան գեղեցիկ հանդերձը լուիկներուն արեամբը ստացեր է: Ուսումնական անունը եւրոպացիք յունականէն առած Coccinelle կը զրուցեն, և ռաւիօրէն Vache à Dieu. որուն հայերէն թերևս կարմրուկ կարենանք ըսել. և կամ թերևս հայկական անուամբ մը Աստուծոյ-եղնակ, թէ որ այդ անունը ուրիշ միջատ մը չհասկնար: Առաջ լայն, տափակ որդմ'էր այս, վեց թաթիկով, գորշ աղտոտ գոյնով ու մէկ քանի գեղին կէտերով: Էդը տերեւի մը վրայ հաւկիթները կ'ածէ. ժամանակը կու գայ, միջատը բնական թխտով կ'ելլէ, և անմիջապէս բնական ազգման ձայնը իրեն ընելիքը կը զուրցէ: Իր առաջին հոգը ուտելեաց պիտոյքն է. անմիջապէս ճամբայ կ'ելլէ որս փնտռելու. իր որսը լուիկներն են: Երբ այս միջատներէն խումբ մը

կը գտնէ, իր բնակութիւնը մէջերնին կը հաստատէ, և ալ անկէ ետքը իրեն բան չպակսիր, մինչև որ զգայ որ կատարեալ հասակը առնելու ժամանակը հասած է: Այն ատեն առանձին տերև մը կը քաշուի, ու ծումով, հանգստով այն երջանիկ վայրկեանը կը սպասէ, որ բուն կարմրուկ կամ Աստուծոյ-եղնակ պիտոր փոխուի:

Սակայն եթէ միայն այս միջատս ըլլար լուիկներուն թշնամին, դեռ անհատնում կ'ըլլար անոնց բազմութիւնը: Կան ուրիշ միջատք ալ՝ զոր բնութիւնը ասոնք ուտելու՝ քիչցընելու որոշած է. Նեւրոպտեր (Névroptères) կարգէն միջատ մը կայ որ ասոնց ոխերիմ է, և իրեն ըրած ջարդերուն համար շոշիկներու առիւծ բտւած է: Մայրը, երբ իր յաջորդութեան պտուղին կեանքը ապահովցնել կ'ուզէ, լուիկներու խումբ մը կը փնտռէ, ու հոն անոնց քովը կ'ածէ իրեն ձուն: Մնունդը շատ չուշանար. և անմիջապէս ձուէն որ կ'ելլէ՝ ուրիշ կերակրոյ կարօտութիւն չունի. իրեն չորս կողմը այնչափ համբար կը գտնայ, որ սով ըսածիդ և ոչ գաղափարը կրնայ ունենալ: Անվախ կը յարձրկի լուիկներուն վրայ. և թէպէտ շատ անգամ անոնք իրմէն շատ մեծ են, ինքն անոնցմէ ետ չկենար ու ձեռքէ չթողուր մինչև որ բոլոր իրենց հիւթը չծծէ: Եւ անանկ անյագ է արին ծծելու, որ ոչ երբէք կը կշտանայ. լուիկ մը՝ դատարկ պարկ մը ըրած, մէկդի կը նետէ, և անմիջապէս ուրիշ մը բերանը կ'առնէ. և այսպէս շարունակ հետզհետէ. մինչև որ ինքն ալ իր աճումն առնու, և զգայ որ իրնջոյից ժամանակն մերկանալու է, մայրական վիճակը զգենլու համար:

Բայց ըսենք որ իրեն անյագութեան ժամանակը լուիկ մը յափշտակելու

տեղ, նոյն իսկ իրեն տեսակին եղբայրներէն մէկ մը իրեն ակուպին տակը իյնայ սխալմամբ, ամենևին փոյթ մը չընէր. հապա դատարկ պարկ մը ընելէն ետքը, մորթը անտարբեր մէկդի կը ձգէ, ու ճանկը ուրիշի մը կու տայ: Միով բանիւ՝ վայրկեան մը պարապ առանց ուտելու անցընել, անգին ժամանակ մը կորսնցընել է. վասն զի բոլոր իրեն խնջոյից ժամանակը տասնըհինգօր կը քչէ. անկէ ետքը բոլոր իրեն ասխորժակը կը դադրի. անկին մը կը քաշուի, սիսռան մեծութեամբ ճերմակ մետաքսէ բոժոժ մը կը հիւսէ, ու ինքզինքը մէջը կ'ամփոփէ: Իրեք շաբաթ ետքը յանկարծ բոժոժը կը բացուի, ու գեղեցիկ կանաչ գոյնով ճանճ մը դուրս կ'ելլէ, թափանցիկ թևերով, ու կրակէ նման երկու աչուրներով:

Ըսածնիս միայն մէկ երկու միջատի վրայ է. կան անգին դեռ ուրիշ շատ միջատներ, որոնք բնութիւնը այս կերպ սննդեան որոշած է. այլ և մասնաւոր խորամանկ բնազդում մ'ալ տուած է անոնց այս իրենց վախճանին հասնելու համար:

Սակայն հոստեղս ասոնցմէ ամէն մէկին վրայ առանձին առանձին խօսելու ոչ միայն միջոցը կը պակսի մեզի, այլ և ժամանակը. հարկ է որ բռնի խօսքերնիս կտրենք, թէպէտ և անկատար կերպով լրացած երևնայ: Այսպէս միջատն ալ երբեմն իր սրաթուիչ արշաւանքը թողլով՝ հարկին կը հնազանդի ու թևերն կ'ամփոփէ. կամ հանգիստ առնելու համար, և կամ թևերուն փափկահիւս շէնքը խիթալի վտանգներէ զգուշացընելու համար:

Հետևեալն ուրիշ անգամ:

Հ. Յ. Վ. ԻՍԱԿԻՐՏԵՆՑ